

Halland

Men vad vet vi om klädsel från äldre tider i Hallad?

BÅLASTUGA I HALLAND.

Wiveca Linderström

Anders Tidström skrev i sin bok Resa i Hal-
land, Skåne och Blekinge År 1756 bl.a.följan-
de:

“Bondhustruns hedersmössa var av dubbel
damast, guld-eller silverbrokad eller triump-
hant, utan synnerligen utringning och en halv
aln hög, nästan övervass, den syns bredare åt
sidorna än fram och bak.

Annars betäcka de sina hufuden på 3 åtskilliga
sätt

1/ med hufudkläde (öronkläde) af en or-
dinär serviet eller kläde af 5 ½ quarters qva-
drat, som lägges diagonalt dubbelt, sättes på
hufudet, att klädet går öfer kvarteret fram över
ansiktet, fästes bak att begge snibbarna af hal-
fanglerna ligga som vingar på axlarna och an-
dra snibbar af helangel hänga prediculärt ned
i nacken.

2 med hufudkläde: sitter som en bind-
mössa nätt åt huvudet, och största delen af
klädet täcker ryggen och axlarne liksom en
kåpa.

3 Med en hufudbonad af ett käde, som
sättes nätt om huvudet, meddet övriga af klä-
det hänger allt bort på ryggen intill midjan
liksom den som har stort, långt och yfigt hår,
skada att här intet nyfikenhet funnit att här
påsätta en cocard.

När hustrun bruka mössa, har hon tre kläden
om halsen,

1 En gulrandig silkesnäsduk, som fästas
framman, dermed att snibbarna trädas jemt
tillsammans igenom en guldring, som dragas
upp till midt i bringan eller nästa ¼ från ha-
kan.

2 Här ofanpå ett vackert halskläde, hvitt,
som fästas frammantill med ett silfverspänne
sidt ned, att guldringen i silkesnäsduken icke
må bortglömmas och snibbarna af silkesnäs-
duken föras hvad de kunna åt sidorna, att icke
de under kläde må förskämmas.

3 En silkesnäsduk, som obiquiterar de
andra, och snibbarna komma på ryggen häng-
ande, men snibbarna komma på ryggen häng-

ande, men snibbarna frammantill äro de icke
måna om, ty guldringen och spännet i särken
måtte ju ock synas.

Lifklädnaden är ett väl proportionerat livs-
tycke av kalemink; nyttjas om sommaren ifrån
första våren.

Lintyg bruka de på sig på en gång 2 a`3 styck-
en; de innersta har handlinningar som en
skjorta, men öfre särken är med öppna ärmor.

När de är i sin rätta stat eller i kyrkkläder ha
de 7 kjortlar och 3 förkläden. Räkna nu 3 sär-
kar och 3 halsdukar till, så tycks de just icke
kunna så mycket frysa vid midsommartiden.
Vanan och bruket har här gjort nesligt - om
icke någon pietet är grunden - att åka eller
rida till kyrkan, om man hade aldrig så långt,
utan i stället att på sina orter brukas åkdon,
spatserar hustrun med upplyftade kjortlar: då
vore det väl fattigt, om hon intet skulle hava
mer än en.

När hon stiger ur sitt hus, lyfter hon upp 4
kjortlar, då minsta förklädet täcker och pryder
de stadigt nedsläppta. I kyrkporten släpper
hon 3, då gör andra förklädet sin tjenst, och
äntligen i kyrkdörren släpper hon ned öfversta
kjorteln. Jag undrar vid berättelsen på denna
myckna förskansning af kjortlar med inter-
folierade förkläden, men nu märker jag hvad
ambition kan uträtta, då han är tvungen att in-
skränkas af ett vanligt mode.

Jag nämnde om silfverspännen, ett i särken, i
halsklädet ett. Nu får jag nämna ett till, som
sitter gratis i särken på venstra sidan: tviflar
om någon orden är upprinnelsen.

I denna paruren är hon icke så illa klädd, men
förmäst är, att hon intet skämmer sin dräkt
med några grofva complimenter eller nignin-
gar, ty därmed besvåra de sig intet här, utan äro
immobila, hvarken helsa de själva eller göra de
reflexion på andras helsningar. Jag skulle trott,
att detta skett af en fruktsam vördnad, men de
bruka heller intet helsa på hvarandra.

Kanske ibland kan han trycka ur sig god dag, särdeles emot aftonen, om han fått någon god dag själf.

Sorgdrägt. I sorg har bondhustrun allenast 2 kjortlar, likamycket af hvad färg, men gärna gamla och utslitna: och en kjortel öfver hufvudet, helst svart i processen, men längre fram i sorgetiden till kyrkan couleurt. I djupaste sorgen kikar hon ut allena med ena ögat genom kjortelsprundet, men då sorgen blivit något gammal, låter hon kjorteln falla ned på axlarna. De rikaste bondkvinnorna har kåpor af fint, svart kläde i sin sorgedrägt.”

Ovanstående texter tagna ur Anders Tidströms Resa till Halland, Skåne och Blekinge år 1756.

Anders Gustaf Barchaeus har i Underrättelser angående Landthushållningen i Halland 1773 nämnt från Walda; “Man ser här inga enfaldigt klädda: kyrka är full med granna Qvinnor, de bära svart siden och halvesiden, Silkeskläden om hufudet och manskätter, ungdomen har kattun. Karlarna hafa Sjömans-kläder och skurna peruker, det äro bönderna i Släp.

Hallends-kusmer, äro en hufudbonad, den qvinnfolken öferallt i denna orten bruka. Det är et hvitt snygt kläde, som går omkring hufudet och tillbaka öfer hakan, att det liknar en hjälm.

Klädet vikes af på den ena längden till $\frac{1}{4}$ aln: Kastas öfver huvudet så, att dubbla stycket a kommer att gå omkring pannan och hufudet samt fästas vid nacken med en nål, sedan den hängande delen av klädet är lagd därunder i sina veck. Därpå jämkas el. drages hörnet c (det ena av de två på ryggen) så, att det kommer att sitta mitt efter ryggen; men hörnet d (det andra) tages fram och drages löst öfer hakan och munnen, samt fästas på andra sidan med en nål. Första uppfinnerskan härav lärer förmodel. hafva velat täcka ansiktet för denna ortens starka blåsvinar. Gummorna nytja samma slags kläde, men annorledes påsatt: de

låta dubla hörnen e och f strax gå ned under hakan och där fästas, det öfriga af klädet drages sedan i snygga veck öfver axlarna.”

Pehr Osbeck har skrivit Utkast till beskrivning öfer Laholms prosteri 1796.

Vid min hitkomst 1758 klädde sig manfolken nästan öferallt i i grå valmarskläder, med grå, bruna eller blå västar, sällan röda. Hakar i stället för knappar och utan fickor. u äro en del blåklädde och i synnerhet drängarna med prålände försifrade knappar, ficker på moden, hatt med sammetsband, silffspänne, silkessnören och dåffsar, som slänga af och an samt ett långt spanskrör i handen, om det skall vara väl. Gåssarna kunna ej umbära muddar, pälsar, vantar och käpp. Hvar med skola de väl värma sig på ålderdomen?

qvinnfolkens klädedräkt är icke lika i alla socknar. I Wåxtorps socken sitter deras lintyg som manfolkens tät om halsen; för brukte pigorna bart hår; nu mäst myssor eller kläden liksom qvinnorna. Somlige gnida klädet med glas at det skiner. Här brukas mössor, utan band omkring hufudet, som annars är vanligt i andra socknar. Brudpigorna behålla den gamla moden gå barhufvade och med flätat hår. Uti Hasslöv Sockn behålla qvinnorna den gamla seden, bruka hvitt kläde på hufvudet eller mössa af sfvart sidentyg och pigorna af annan färg. silkeskläden om halsen tiltaga årligen nästan öfver alt, även hos manfolken; men qvinnfolken hafva åfta flere 2 om halsen och et om Psalmboken, när de går til kyrkan. Röda kjortlar och blå tröjor är högtidsdrägt. Hvita ludna lambskins eller fårskins kiortlar (ullen likväl afklipt) med en tvärhands rött kläde. Skarlakan eller annat rött tyg nederstomkring kjortelen äro mycket brukliga hvardags kläder i synnerhet när säden aftages. Röda bindtröjor och svarta vallmarströjor, somliga med et stort rundt silverlöf på hvardera sidan om bröstet, äro kyrkokläder; annars ludna skintröjor el.

bindtröjor om vintren, men utan tröjor om sommaren.

De bruka hvita förkläden, gemenligen 2. ne, et ytterst och et under den yttre kjolen. i regn och yreväder uptaga de kjortlarna öfver hufvudet, och låta allena det våta lentyget skyla bakdelen. Så lite äro de rädda för förkylning och deras uppmärksamhet som efterfölja. Där emot brukas i några Socknar at hänga et blått eller mångfärgat bomullskläde öfver hufvudet och knyta det under hakan, hvarigenom de inbilla sig vara väl förvarade.

Tillförne bruktes af enkor at sörja med svarta vida kappor, som nu äro aflagde. At enka eller närmast sörjande af qvinnfolket gå til grafven med svart kjortel över huvudet är ock obrukligt. Halsklädet, som de annars låta hänga ned åt ryggen, stoppa de under sorgetiden in under svarta tröjan.

folket af bägge könen gå med träskor, så hemma som ute i marken, men icke i kyrkan. Manfolkens kosta 6 a 8 styver och qvinnfolken 4 eller 6. Det är en god besparing af läder, och särdeles nyttigt i dessa slakiga orter, där vi med läderskor, höst, vinter och vår blifva våta. Not S 76 rad 16-17 håret rullas up med eller utan kläde på hufvudet, det, som qvinnorna bruka, kallas skineklut och är gnidet med glas.

- rad 18 enl H kallas ett sådant kläde för skäreklut.

- rad 23-24 H säger: en del bruka hvita hufvor, hoptynkte omkring hjässan, som bära namn af kronehufvor.

- från Besktifning över Laholms prosteri af pehr Osbeck.

S. P. Bexell har också skrivit om klädskicket i sin bok "Hallands historia och beskrivning" som utkom 1817 - 1819.

Från Ränneslöfs pastorat skriver han att klädedräkten här liknar den skånska. "Bonden

klär sig i vita vadmalströjor, som räcker till knäna, och kapprock av lika färg, fotsid med stor vita metallknappar, korta skinnbyxor och stövlar och en hatt med så breda skyggen att den kunde begagnas till paraply."

Från Tönnersjöes pastorat skrivs att äldre karlar brukar merendels grå vadmalströjor samt underkläder av skinn. De yngre har börjat bruka korta blå sjömanskläder, finare hattar och röda halsdukar. Kvinnfolken bruka till vardagskläder tröja och kjortel av skinn, om söndagarna åter tröjor och kjolar av blått, rött eller grönt vadmal, men om högtidsdagar av svart camelott.

Från Eldsbergs pastorat, karlarna bruka korta, merendels vita vadmalströjor och skinnunderkläder. Kvinnfolken stickade tröjor av åtskilliga färger, kjortlar av vadmal eller verken och bindmössor.

Veinge (supplementet) Då man jämför detta pastorats innevånares av allmogen klädsel med kringliggande socknar, tycks en mindre lyx här finnas. väl medgives, att nästan varje dräng har sin mörkblå vadmalssklädning, 2 a` 3 olika silkeskläden, ofta silverur och sjöskummspipa, samt att fåfången hos det vackra könet går ännu längre i mångfalden och variationen av kläder. Men åtminstone det huvudsakliga är dock hemmagjort och av ull eller lin. Ingen skiljaktighet i klädseln utmärker gifta och ogifta bland karlarna.

De gifta kvinnorna bruka svart eller mörkbrun mössa, medan de ogifta bär vit, grön eller röd.

Tecken till djup sorg efter hustru, barn eller annan nära anhörig utmärka karlarna genom dåliga gråvita tröjor, vita halsdukar och orakat skägg. Vit halsduk utom i förenämnda fall btukas ej, om icke av brudgummen på bröllopsdagen.

Bruket av stövlar har nästan alldeles bortträngt de bekvämare och mindre kostsamma skorna, och träskor nyttjas aldrig utom gården.

Slättåkra (supplementet) Manfolkets klädsel består av mörkblått, ljusblått, brunt och grått vadmal. Får och getskinnsvästar användas allmänt och alltid med ludna sidan inåt. även de s.k. skoffeltröjorna äro utmärkande för den i socknen vanliga dräkten.

De förmögnare kvinnfolken hava vid högtidligare tillfällen kamlott, men i allmänhet består deras kläder av verkenskjortlar och bundna ylletröjor. Då kvinnfolken äro klädda, skola de hava bindmössa, stundom bar, stundom med huvudklädet bundet under hakan. Alla ogifta bruka vita eller blå utsydda mössor, men så snart de äro gifta, skola de hava svarta. Jag såg ett par, som vigdes uti Slättåkra prästgård innan gudstjänsten var börjad, och förr än bruden skulle gå i kyrkan måste den svarta mössan påtagas.

Då en kvinna efter barnsbörd skall kyrkotagas, skall hon hava något nytt på sig, det må vara en tröja eller ett par skor. Detta är förmodligen anledningen till att församlingen se så noga på den kvinna, som skall kyrkotagas, när hon går fram för att offra.

Om sommaren gå kvinnfolken barärmade i kyrka. Så kallade styvkläden brukas om halsen. De äro vita, mycket stärkta och över axlarna uppstående.

Uti vardagslag bruka kvinnfolken om sommaren bart hår, obundet och i allmänhet mycket långt. Deras klädsel utgörs då endast av en kjortel utom lentyget, och manspersonerna hava vid samma tillfälle endast ett par linnebyxor.

Vid årets trenne stora högtidsdagar äro kvinnfolken bland de förmögnare prydda med tvenne stora silverspännen vilka sammanhålla tröjan. en del nyttja vid högtiderna en silverbeslagen psalmbok.

Från Thorups pastorat, i klädedräkten behåller Thorups allmoge sitt eget uråldriga bruk. Karlarna bruka grå och ljusblå vadmalströjor, helskurna i ryggen. De yngre av mankönet

hava på några år begynt bruka mörka grå livrockar med skört och knappar uti i stället för häktor.

Såväl gifta som ogifta i Thorup infödda kvinnor älska sin gamla dräkt bestående av svarta, blå eller röda vadmalströjor, gula, gröna eller blågrå värkendskjolar, stärkta linkläden på huvudet, bundna på sitt eget sätt, breda åt nacken och i fallar lagda, skuggande framåt pannan, knutna bak i nacken med en stor enkel knut. Äro snibbarna hopfästa framom halsen, så utmärka de sorg efter någon nära avliden anhörig. Hos karlarna urmärkas en mindre sorg blott med en vit halsduk; men åt en djupare sorg giver man uttryck med orakad haka och med söndriga kläder.

Inga silkeskläden eller schalar brukas av infödingarna i Thorups socken. En fästmö bär under lysningstiden ett tre finger brett silkesband, bundet om livet, med långa ändar hängande framåt. I samma prydnad visar hon sig vid vigseln, samt med ett trekantigt silverspänne, fäst i halsklädet, med tre vidhängande löv. De övriga prydnaderna vid detta tillfälle bero av större eller mindre tillgångar.

Allmogens klädedräkt i Kinnareds socken liknar mer den uti närgränsande socknar i Småland än den i Thorup.

Från Årstads härad, Skrea socken, klädedräkten är för karlarna dels mörkblå, dels ock hemmafärgade ljusblå, dels även melerade grå valmarskläder, skurna till syrtut, korttröja och byxor. Uti dessa kläder brukas blanka metallknappar.

Kvinnorna bruka mer sällan mössa och lin på huvudet och oftast endast ett under hakan knutet kläde, och deras kläder bestå för övrigt av valmars eller fyrtråds tröja och kjortel.

Från Årstads pastorat, Abilds socken. Allmogens klädedräkt i Abild är jämförelsevis med den uti åtskilliga socknar allvarsam och mindre yppig.

Faurås härad, Sibbarps pastorat; Klädedräkten är för karlarna dels korta blå valmarströjor, verkensvästar och kortablå valmarsbyxor, dels även långa blå valmarsrockarmed lika underkläder.

Kvinnan bruka även i allmänhet blå valmarskläder.

Stafsinge socken; odlingssätt, klädedräkt och slöjder äro lika med dem i nästgränsande pastorat.

Okome (från supplementet) Befolkningens klädedräkt utgörs ofta om vintern av fårskinn, fällberedda och ludna på inre sidan. Ofta klädas dessa skinnpålsar av de gifta med vadmal, men annars är skillnaden mellan kläderna hos gifta och ogifta obetydlig, utom det att de flesta gamla männen bruka sin gammalmodiga klädedräkt. Då åter manpersonerna äro drängar, bruka de jackor, som likna syrtuter och äro av blått eller mörkblått vadmal, vari sättas blänkande knappar. Deras byxor äro antingen av vadmal eller skinn. Strumporna äro mestadels blå ullstrumpor, och både äldre och yngre nyttja vintern över höga stöflar, som en del av sommartiden utbytas mot skor med spännen uti. Hattarna äro med höga kullar och smala brätten samt om kullen ett svart sammetsband med silversölja. Deras västar äro av ylletyg och randiga av flera färger. Halsdukarna bruka de av silke eller bomull i flera färger, och inunder dessa bäras halsdukar av vit musslin eller cambridge. Om vintern och i regnväder bära kapprockar av vadmal, blå eller grå.

Vad åter kvinnfolkets kläder beträffar så äro deras vardagskläder, både kjolar och tröjor, i synnerhet vintertiden av fårskinn. När de äro kyrkklädda, så bruka både ogifta pigor och gifta kvinnor av dem själva förfärdigade enfärgade yllekjortlar och -tröjor till färgen antingen blå, gröna, bruna eller svarta. Deras förkläden äro ock av dem själva tillverkade, randiga på många sätt efter vars och ens tycke samt av flera olika kulörer. på huvudet brukas

svarta mössor av de gifta men av ogifta kulörta, dem de måste köpa i städerna eller av kringvandrande s.k. knallar. på dessa mössor bäras vita välstäktade kläden av cambridge eller bomull. Omkring halsen brukas schalar av flera sorter och färger, några använda även olika kulört silkesdukar. strumporna äro vanligen blåa och av ull eller vita och då av bomull. Till underkläder nyttjas mycket både stickad stubbar och stickade snörliv. I skorna bäres silverspännen om de hava råd därtill.

När de ogifta bliva fästmör, och så länge de äro förlovade, bruka de samma kläder som andra ogifta pigor, endast med den skillnaden att de bära svarta mössor liksom de gifta kvinnorna och därjämte bruka de sätta lövspännen av silver i sina halskläden och bära vita handskar med flera slags silke väl utsydda och förskönade.

Att nämna något om deras fästmögåvor, så bestå de nu för tiden av en ny psalmbok, den vackrast som någon bokbindare kan förfärdiga, en halskedja av guld eller silver, ringar, en eller flera, även de av guld eller silver allt efter fästmannens råd och förmögenhet, silverstop och bågare, silverspännen för skorna, även svampdosa och kryddosa av silver samt dessutom kamlottskläder med sitsförkläden och fler andra dyrbara kläden om hals och huvud. Det är alltså i vår tid kostsam nog för en ung bonddräng att skaffa sig ena hjälp!

Himle härad, Lindberg och Torpa socknar. Uti klädedräkten har yppigheten de senaste åren märkligen tilltagit även i dessa församlingar och i synnerlighet ibland kvinnorna, som ofta är klädda i svart taft men i brist därav i kamlott eller mörkblå vallmar. Deras kläder är sydda till tröja och och kjortel. Schalar brukas ifrån 3 till 10 r:d värde. På huvudet bruka de först mössa och lin och däröver ett vitt huvudkläde, som knytes under hakan. vidare brukas vita förkläden av musslin eller kambrick.

Karlarna bruka vanligen kläder av mörkblått vallmar, nämligen livrock, korttröja och korta byxor. I kallare årstid bruka de mörkblå kapp-

rockar eller syrtuter fodrade med lamm-eller fårskinn.

kalla tiden bruka kvinnorna här livrockar dels av vallmar, dels även av kläde.

Tvååkers pastorat: Klädedräkten består för karlarna dels av mörkblå kappor med långa kragar, dels av fotsida mörkblå syrtuter, dels av matroskläder korta mörkblå tröjor, långbyxor och tygvästar.

Kvinnorna bruka mest egna tillverkningar, vita huvudkläden och vita eller kulörta halskläden.

Sibbarp (supplementet).Folkets klädsel har undergått förändring. Den äldsta klädedräkt någon här känner, har bestått däruti, att manfolket burit långa grå vadmalströjor eller rockar, som räckt nedom knäna, långa grå vadmals- eller hela skinnbyxor med band eller remmar vid knäna.

Kvinnfolken har burit korta, vida kjortlar samt tröjor med vida ärmar och stora uppslag.

Nu kläder sig manskönet med blå vadmalskläder bestående dels av korta tröjor dels långa rockar med verkendlivstycken och korta byxor av slät vadmal.

Värö pastorat. Klädedräkten för karlarna blått vadmal.Drängarna visa sig vanligen uti sjömansdräkt av förenämnda tyg.

Kvinnfolken äga i anseende till klädedräkten en mer omväxlande och föränderlig smak; dock är den mörkblå färgen även av dem mäst vedertagen.

Idala socken. Allmogens klädsel består merendels av blått vadmal och så kallad fyrtråd. Karlarnas vardagskläder äro vanligen av sämskat skinn.

Förlanda socken.Karlarna kläda sig dels uti svarta, dels uti blå kläder, i bägge fallen merendels av vallmar.

Kvinnorna bruka i allmänhet till kläder hemvävda tyger. De kvinnor , som äga några sjöfarande anförvanter, bruka någon gång sitsklänningar och andra utländska tyger. Den

Drängsered. Folkets klädsel är mycket snygg, ehuru icke bestämd. De varierar mer än deras tillgångar synes medgiva. Mankönet brukar livrockar, mestadels enfärgade och av blått vadmal med mässingsknappar.

Kvinnkönets klädsel består av mössa och lin, tröja och kort kjortel av olika färger, merendels enfärgade av värken, stundom kläder av camelotte, satin o .dyl., schalar och andra fina kläden, dels om halsen, dels på huvudet. Utom detta bruka de mycket silver på sig, särdeles under förlovningstiden, bestående av en silverkedja av många länkar, som fästes uti halsen med en bred lås samma metall. Uti denna kedja hänga ofta stora ovaler utav föryllt silver och en hop lövspännen.

Ovanstående texter är från S.P. Bexells Hallands historia och beskrivning. Det som är betecknat (supplement) kommer från Supplementet till ovanstående bok och är ur författarens efterlämnade papper.

Bexell var prost och han beskriver sina pastorat som präster gjort tidigare i Linnes anda.

Att beskriva klädedräkten var inte det viktigaste för honom, men läsningen ger besked om att klädseln utvecklats. De äldre har grå eller ljusblå rockar och skinnkläder under, de yngre har tagit till sig det nya modet med "sjömansklädsel" i mörkblått. I bland skymtar det fram att kvinnorna också burit skinn-eller verkenskläder till vardags och kläde; blått, grönt, rött och svart till kyrkan I dag är vi tacksamma för det han beskrivit..

Skinnskläderna har ofta haft ullen kvar innåt.

Texterna är avskrivna från böckerna av Wiveca Linderström.

